

Psicopatologies del nou mil·lenni: una il·lustració clínica

Núria Camps i Bellonch

Resum

El treball mostra un cas que va ser presentat el passat mes de febrer a la sessió clínica del departament de salut mental de la Fundació Hospital Sant Pere Claver per tal de debatre alguns aspectes de les dificultats tècniques per l'abordatge de les patologies actuals.

Es proposa un material clínic per descriure una modalitat d'intervenció en un tractament psicoterapèutic que amb una sessió per setmana aborda una patologia borderline.

El nou mil·lenni obre una època de canvis vertiginosos tant per la magnitud transformadora que comporten com per la rapidesa amb què es produeixen. El segle XXI porta l'empremta de la globalització i les seves conseqüències recauen en tots els camps del sistema social i afecten la subjectivitat dels ciutadans.

Els avenços finiseculars de la tecnologia permeten recrear la il·lusió de la no restricció del desig i que cap problema es queda sense solució. Les seves propostes arriben com cants de sirena que ofereixen a la part infantil de la personalitat una font màgica que pot alleujar tots els mals de la humanitat.

Naveguem pel ciberespai i creiem escurçar distàncies en el planeta, creiem que arribem en un instant arreu del món però homes i dones cada dia es troben més sols i la anòmia social planeja entre nosaltres. Hi ha una hipertròfia en el maneig de signes i senyals per transmetre informació però la comunicació íntima entre les persones es troba cada vegada més compromesa, de manera que els éssers humans experimenten més buit i viuen tancats i replegats en ells mateixos substituint la solitud per la comunicació virtual, l'addicció a les drogues o el consum compulsiu.

La investigació del genoma humà avança i estimula la fantasia de poder vèncer la malaltia i la mort. La idea que els homes aconseguirem doblegar els fenòmens de la naturalesa amb l'ajuda de

la tecnologia promou la demanda de reivindicar la salut com un dret, però la realitat és que els pressupostos per a l'assistència i el tractament de les malalties físiques i mentals que condemnen al ser humà a intensos sofriments són mínims.

La meitat de la població mundial passa gana i això promou una transhumància forçada que fa que els moviments migratoris trastocin l'estat basal de les cultures i la seva precipitada interacció demana grans esforços per poder integrar les diferències. (Huntington, 1997)

Enfrontem una espiral de canvis que són un gran desafiament per la humanitat però, tal com ho entenc, la característica particular d'aquests temps que corren és que vivim en la cultura dels resultats i l'eficàcia. Cal fer-ho tot, fer-ho bé i, a més, de pressa.

El paradigma de la modernitat sembla voler engollir-se el temps per no registrar que som finits fem el que fem, i això crec que imprimeix caràcter en la manera de fer dels nostres dies: no permet la reflexió, obliga a l'evacuació ràpida del malestar, no brinda dispositius per a l'elaboració, en una paraula, és un paradigma que amenaça de mort les condicions que es necessiten per recrear vincles emocionals que estimulin l'emergència del pensament i el desenvolupament del coneixement. (Free, 2000)

Els pacients d'avui no acostumen a consultar per presentar conflictes en les seves relacions amb els altres o amb ells mateixos, sinó que consulten per símptomes que posen de manifest alguna cosa de la no-relació, de l'aïllament i la solitud; consulten persones que viuen profunds buits existencials que dificulten el seu desenvolupament i la seva vinculació emocional amb els altres.

L'experiència emocional que condueix a descobrir la bellesa del món inclou haver d'experimentar importants estats de frustració i de dolor psíquic. Si el subjecte no es troba ben equipat per fer front a la por de sentir dolor, corre el perill de sucumbir tant si tanca la porta espantat i abandona l'empresa com si articula mecanismes defensius per sobreviure que detinguin el creixement. (Meltzer, 1990)

Les concepcions psicoanalítiques segueixen postulant que la veritat és l'aliment de la ment i si falta la veritat el desenvolupament del pensament queda seriosament atacat, destruït o detingut. També postulen que la intolerància al dolor que comporta la frustració inherent a la condició humana, promou la cerca de substituïts que pot acabar per corrompre el verídic valor de les coses: la impotència es torna omnipotència, fredor o indiferència; el control omnipotent opera en el lloc de la funció contenidora, la falta de coneixement s'omple amb la suma d'informació i l'omnisciència... Tot plegat, procediments que resten significat emocional a l'experiència i malmeten el desenvolupament del pensament. (Bion, 1970)

Atenent aquestes consideracions sobre el desenvolupament mental i les característiques dels valors de la modernitat, es pot esperar que l'ideal cultural dels nostres dies faci estralls en la salut psíquica de tots nosaltres.

Les nostres consultes es fan ressò d'aquesta situació perquè la presència de pacients amb un *self* prou ben establert que els configura com a persones en el sentit més ple de la paraula, és a dir, com a subjectes diferenciats que reconeixen tant el seu món emocional intern com el que representa a l'alteritat i viu les diferències amb respecte, és una concurrència cada dia més escassa. La pràctica clínica diària permet comprovar com el canvis operats en el sistema social tenen la seva repercussió en les relacions intersubjectives i també en el context de les psicopatologies on es pot observar que predominen les patologies del dèficit lligades a trastorns de tipus narcisista.

El cas clínic que es descriurà vol ser una mostra dels efectes generats de manera complementària per la conjunció de diverses situacions en l'estructuració del psiquisme d'una jove pacient. Pel que fa al cas, es poden contemplar des del sistema de valors sota els que opera la funció de contenció del nucli familiar, els mitjans tecnològics actuals que propicien fantasies de control omnipotent de l'altre facilitades per la presència virtual que proposa la telefonia mòbil i les *webcam*, entre d'altres, perturbant encara més els processos de separació i diferenciació ja dificultats de mena. Cal observar també els efectes del debut prematur de les relacions sexuals, que sota la suposada protecció que els joves creuen tenir amb els fàrmacs anticonceptius i l'abús de drogues de disseny, queden més exposats que mai a no poder governar la seva vida emocional i a veure desbordada la seva conducta per manifestacions incontrolades que a vegades són l'inici d'una violència de gènere.

També veiem molts pacients que vénen a consulta i no parlen de res traumàtic en la vida ni per excés ni per defecte. Mai millor dit, biografies familiars sense rellevàncies afectives que justament mostren un estat carenciat o insuficient de *ressò emocional* que marca el seu devenir vital.

Alguns pacients vénen perquè algú del seu entorn els empeny a consultar, però ells, que presenten característiques externes de total normalitat, no acaben d'entendre per què els recomanen venir. Són normòpates relacionals que regeixen el seu comportament a partir de les regles i convencions establertes i prou. Destil·len un gran empobriment de la vida afectiva, no tenen imaginació i no vinculen la vida emocional amb la conducta.

La majoria dels pacients no disposen d'un *self* amb capacitats de contenció suficientment establertes com per poder estar sols des de l'autonomia i porten a la consulta una gran diversitat de maniobres defensives, sistemes organitzats per fer front a les relacions de dependència que donen lloc a un florit ventall de patologies actuals.

Vénen a la consulta per ludopaties aquells que no varen poder jugar, es veuen neosexualitats amb símptomes estrambòtics en les relacions sexuals en aquells que no han internalitzat un vincle parental generatiu.

Molts pacients parlen de satisfacció aparent en els seus vincles, de cert confort en el seu àmbit sociolaboral, semblen ben adaptats fins que parlen d'un sentiment de buit que els fa profundament infeliços i deprimits i mostren un creixement del *self* pseudomatur sobre el qual han edificat la vida per tal de protegir-se d'un dèficit tan arcaic com devastador per l'establiment de la seva vida emocional.

En poques paraules, el sistema social i les relacions de poder canvien i això fa que homes i dones ens trobem assajant noves posicions subjectives des d'on establir interaccions i vincles emocionals. Aquest fet encara afegeix més dificultat a l'hora d'establir relacions d'intimitat que promoguin l'emergència de funcions parentals amb prou capacitat de contenció per abrigar la criança i el desenvolupament de les criatures en el nucli familiar.

Una societat que tracta d'evadir el dolor costi el que costi dóna poca oportunitat a contenir el dolor de les separacions i les pèrdues i fomenta conductes adaptatives al moment i a la urgència.

Ens trobem de tot i amb pocs recursos assistencials i tècnics per fer front a tanta misèria emocional i com que també a la consulta nosaltres som víctimes de la influència del paradigma de la modernitat, sovint ens veiem empesos a haver de donar respostes eficients sense perdre el temps.

L'abordatge de les patologies dels nostres dies implica fer-se càrrec de la complexitat que caracteritza la cultura que ens travessa, el que inevitablement connecta amb la precarietat de les tècniques, mitjans i recursos de què disposem per a fer-ho. El repte està servit, però cal no deixar-se endur pel parany i ser fidels al mètode tot i contemplar la necessitat d'introduir modificacions i/o ampliacions a les aplicacions de la tècnica per tal de millorar les condicions del tractament, que en moltes ocasions, haurà de recórrer a la integració de recursos, en la mesura que cada vegada és més difícil que una sola disciplina pugui donar abast ni a la comprensió ni a l'atenció del sofriment que arriba a les consultes.

Llum: 20 anys sortint-se amb la seva

Pacient de 20 anys, que sembla més una nena que una joveneta. Té un rostre despert i viu i desprèn certa vitalitat i una alegria, que em fa triar el nom de Llum per anomenar-la.

Ve a la consulta perquè diu que encara que pensa que fa molt temps que hauria d'haver vingut creu que ara se li han ajuntat moltes coses i se sent molt malament. Té por que li digui que està fins i tot pitjor del que ella creu i que més que psicòleg li cal un psiquiatra. Li sap greu haver trigat tant a venir però diu que li feia por ser jutjada i li feia vergonya.

No és fàcil venir per a mi, ara no sé si tinc una depressió, si sóc hipocondríaca o què és el que tinc. La llista és molt llarga. El meu caràcter és molt difícil perquè m'agobia per tot i la mare diu que d'un gra de sorra en faig una muntanya i és veritat.

Fa dies vaig perdre unes fotos digitals i volia tornar al lloc per fer-les de nou, perquè no suportava la idea de perdre-les. Mai no puc dir: «bé, que hi farem!».

De petita si em compraven globus i se m'escapaven també muntava un *cristo* brutal, amb tot sóc igual. M'agobia molt i faig un gran drama perquè no ho suportó...

Em monto pel·lícules al meu cap i les acabo creient i pateixo com si fos veritat perquè et juro que jo les crec...

Sóc molt gelosa i ara el meu xicot és fora i ha de fer un projecte amb una noia i no em trec del cap la idea que es *liarà* amb ella. Estava convençuda que això passaria i no parava de fer-li trucades perdudes al mòbil. Un dia vaig entrar a internet amb una foto falsa fent veure que era una altre i connectar amb ell per veure si picava, després li vaig confessar la veritat i no va passar res però jo em sento malament fent aquestes coses perquè sé que no està bé i em fa vergonya.

No m'agrada ser com sóc. Només veig *lo* dolent de mi i això sempre m'ha passat. Em semblo lletja i *gorda*. Jo només veig les coses que em falten. Em trobo un monstre... quan em poso tan gelosa amb el meu xicot fins i tot el pare que mai no diu res d'aquestes coses em diu «no sé com t'aguanta».

El pare és un bon home però no és carinyós, és un caràcter amb punxes. Té sentiments però no els sap dir. De petita a l'examen de *mates* tenia 9,25 i ell deia «on és el 0,75 que falta?» i jo me'n anava amb el cap cot. Ara parlem més, si alguna vegada em diu alguna cosa bona com ara que li agrada que vagi a algun lloc amb ells em fa contenta!

La mare agobia una mica i discutim molt perquè sempre m'està a sobre. El meu germà i jo sempre hem tingut bones notes a batxillerat però ella sempre diu «no has estudiat prou, no fas ni brot.»

La pacient diu, però, que a l'escola es va sentir sempre desplaçada i malament perquè els nens li tenien ràbia perquè deien que tenia privilegis per un lloc destacat que tenia la mare. Diu que li tenien mania i per això era motiu de mofa i marginació, la qual cosa la feia sentir sola i menystinguda.

També diu que la mare sempre ho sabia tot, que estava al cas de qui eren els amics, amb qui es relacionava tant ella com el seu germà i que sabia el currículum de tots ells i sempre estava a punt per dir qui convenia tenir d'amic i qui no.

Això a mi em molestava molt perquè no em deixava triar-los en llibertat.

A l'escola mai no vaig sentir-me bé per aquesta raó. Jo era bona estudiant i treia bones notes, com el meu germà i això em distanciava dels nens.

Racionalment penso que no és normal el que em passa... per què sóc així? Hauria d'estar contenta de tot el que tinc, —diu tot repassant una llarga llista de coses— però no és així. Tinc pensaments rars des de sempre que em fan patir molt, no sóc feliç... Penso en obrir-me les venes, saltar d'un pont...

Quan era petita i em sentia tan infeliç pensava en saltar per la finestra... No, no ho faré perquè no tinc valor i com que mai no estic segura de res em dic i si salto i me'n penedeixo no podré tornar enrera... però penso en fer-ho i això em fa patir. No vull tenir aquest caràcter perquè pateixo i no sóc feliç.

Hauria d'haver vingut ja fa temps però em feia por, tenia por de ser jutjada. No vull ensenyar *lo* lleig de mi, sempre procuro que no es vegi.

Primer contacte

El primer contacte amb la pacient em va impressionar per aquesta mena de franquesa amb la que descrivia el seu caràcter i per la demanda

tan directa que feia de ser ajudada per poder canviar.

Transferencialment em feia sentir que tenia molt interès en la meua opinió, que necessitava confirmar la meua opinió/diagnòstic respecte la seva salut mental i veure si decidia tractar-la o bé enviar-la a un psiquiatra. Potser també tenia por de trobar la seva projecció d'una mare *agobiant* i exigent que diu que no ha fet prou a la sessió.

Resultava impactant la manera tan expressiva i dramàtica com comunicava els seus sentiments i aquells estats d'ànim tan tempestuosos que li produïen tanta infelicitat des de petita i dels que no veia altra manera de sortir que obrint-se les venes o saltant per la finestra. Però, tot i que des del primer moment em va despertar molta simpatia com per sentir ganes de poder-la ajudar, contratransferencialment em vaig reconèixer més cautelosa que de costum a l'hora de comunicar-li-ho.

Li vaig dir que les entrevistes següents servirien per poder-la conèixer més i veure com organitzar el tractament i ella semblava entendre les regles del joc com si les hagués fet servir sempre. Comprenia perfectament que aquelles entrevistes eren necessàries per obtenir informació, diagnosticar i veure què li convindria

Més sessions preliminars

Els propers encontres varen seguir en un to semblant. Relatava de manera molt clara i directa què la feia patir i es feia entendre molt bé. Mostrava una gran convicció respecte la necessitat de ser ajudada per canviar el caràcter que ella comprenia que li feia mal.

Va parlar d'una infància que ja recordava prenyada d'aquests sentiments tempestuosos que no la deixaven ser prou feliç tot i tenir tots els requisits per ser-ho. Descrivia uns pares que l'estimaven i se'n cuidaven molt i també reconeixia tenir molts capricis satisfets, fins al punt que la mare sovint li diu que han estat tous en la seva educació i que de tant que l'han consentida ara passa el que passa.

Seguia recordant de manera molt viva episodis de la infància, per tal de mostrar-me com n'era de capaç per organitzar tota mena d'estratègies i rabietes per tal de no acceptar tot allò que no li agrada.

En aquesta sèrie de primeres sessions un dia va arribar molt estorada dient que la setmana havia estat difícil, mig griposa sense poder anar a la universitat i amb molt temps per pensar i donar voltes a les coses.

Penso en el meu *nòvio* i en el que deu estar fent i em poso malalta només d'imaginar-ho. M'ha dit que sortirà a fer fotos amb una noia que em va dir que era molt mona i no m'ho puc aguantar, és que no puc i he començat a trucar-li per telèfon sense parar. El meu pare està empipat pel que faig i pels diners de les trucades. Jo sé que no està bé el que faig però no puc evitar-ho. És una cosa que tinc dintre que pot més que jo i que la meua racionalitat. No sé com ho puc fer per no pensar.

Tota l'estona tinc al cap que deu estar lligant amb alguna de les noies que va, alguna d'aquelles *guarres* que gairebé van despullades pel carrer, sí, sí, mig despullades, que quan hi he anat les he vistes, amb el fred que carda allà i van sense roba, surten al carrer gairebé despullades, amb el fred que fot i tot, però elles res... es tiren a sobre dels tios, van molt sortides que jo les he vistes. La idea que tinc no és que ell les busqui però se li tiraran a sobre i no es podrà resistir, no podrà dir que no, no sabrà desfer-se'n... per això el truco constantment, no em puc aguantar... el telèfon ha pujat més de 50.000 pessetes...

Li dic que això de no poder aguantar-se el malestar que ara sent amb el xicot ella m'ha dit que li ha passat sempre, que li ve de molt antic, que sembla que va amb ella...

Oh! Sí, —diu gairebé tallant-me. Jo no me'n recordo perquè no tinc memòria exacta d'això, però la meua mare diu que quan va néixer el meu germà vaig tenir molts gelos i que quan li donava de mamar jo hi anava i també en volia i que a vegades anava per darrera i em posava enmig, entre tots dos i els apartava perquè els volia separar. La mare diu que vaig patir molta gelosia i que no menjava i que em vaig aprimar molt. Després quan vàrem ser una mica més grans vàrem jugar molt encara que ens barallàvem però ens agradava jugar junts. Jo el xinxava per provocar que em fes coses i després anava plorant a la mare i li passava la culpa a ell. Ara de grans estem bé, jo l'estimo molt al meu germà, tenim bona relació, ara ja és diferent...

Li dic que és diferent perquè ara la gelosia està posada en altres relacions, per exemple a la parella...

...i amb les amigues també... —afegeix ràpidament— però jo no vull que sigui així perquè sé que no és just. Quan la meua millor amiga va començar a tenir *nòvio* tampoc no podia suportar que hi estigués sempre perquè em sentia rebutjada, deixada de banda... jo comprenc que no és just el que jo demano però em sento tan malament que no hi puc fer més...

El to desesperat amb què la Llum comunicava la seva incapacitat per aguantar-se, per aguantar el dolor que ella diu que li causa sentir-se deixada de banda em va fer dir-li «es veu que si no tens tota l'atenció per a tu et sembla que no et volen, que no t'estimen i sents que t'hi va la vida».

Sí sento com un dolor físic, aquí, aquí, —senyalant el pit— que no em puc aguantar i he de fer el que sigui. Sento com un buit que m'estreny i que no puc aguantar. Em fa ràbia ser així però no ho puc evitar. Jo ja sé que m'estimen però no suportó que no estiguin per mi, em fa mal, molt mal.

Reflexions de les primeres entrevistes per indicar tractament

La Llum sembla una noia intel·ligent, cull les observacions ràpidament i desprèn una gran vivacitat. Expressa amb riquesa de matisos els sentiments i estableix nexes entre les seves emocions per intentar-se comprendre. Tot i així, traspua alguna cosa més enllà de la comunicació verbal que em fa veure-la molt més nena dels vint anys que té quan en acabar les sessions la veig marxar caminant amb moviments mig infantils, mig seductors.

Destaca la intensitat amb la que explica que no pot evitar fer-se pel·lícules i viure com si les cregués. Se sent lletja, grassa i sense valor, tot i que no ho és i ella sap que no és així però es fa la pel·lícula i actua com si la cregués.

Impacta molt veure com la seva vida queda governada per unes pel·lícules que la fan patir tant, tot i saber que no són veritat. Així com veure la desesperació que li causa pensar que només en pot escapar obrint-se les venes o saltant per la finestra.

La pacient parla de voler canviar el caràcter, ella veu que presenta un problema de maduresa del caràcter i amb això la Llum porta una preocupació tècnica actual: el problema tècnic no se situa en la concienciació d'un conflicte perquè ella sap que té un patiment gelós. La Llum sap d'aquest sentiment però no sap que està escindida en dues parts: una part que ella anomena racional que queda sotmesa i subordinada a la jerarquia de l'altra part que són les pel·lícules que ella es fa, són les invencions a partir de les quals es comporta actuant com si fossin la veritat.

Parla dels sentiments que té però no sap la naturalesa del dolor arcaic que escindeix i projecta per tal de desfer-se del dolor insuportable. Les noies *guarres* que es tiren a sobre dels nois són un

desplaçament i la projecció de la nena que es tira sobre el pit i la nena que no tolera imaginar el pit amb un altre, que fa violentes maniobres per evitar que l'objecte es vinculi amb algú més que no sigui ella. La boca desplaçada als genitals, li fan veure a les amigues del xicot sexualment àvides com projecció de la seva avidesa oral.

No pot renunciar i fer el dol de l'omnipotència de les fantasies infantils. No pot suportar les situacions que la confronten amb la frustració de l'omnipotència.

La pacient porta dintre una imatge molt viva de la seva vida infantil que parla d'una experiència que ha deixat la marca que molt aviat li va fer sentir que ja no era la única que il·luminava els ulls de la mare i que així perdía per sempre aquell estat. Des d'aleshores cada vegada que la Llum estableix relacions d'intimitat amb amigues o de parella i torna a reviure aquesta pèrdua, sent un buit que senyala prop del cor que li causa un dolor físic tan insuportable que no li deixa sentir el vincle fiable.

La Llum sembla empesa de manera irrefrenable a desplegar la descàrrega rabiosa del patiment gelós en les relacions íntimes perquè aquest mecanisme li permet deixar escindit el dolor depressiu i més profund causat per la pèrdua de la relació exclusiva amb la mare i li permet evacuar el dolor promovent situacions aptes per dramatitzar la projecció de la seva ràbia.

El sistema defensiu descrit li permet que les dues parts funcionin sense entrar en contacte, de manera que la *part racional* optimitza el seu desenvolupament cognitiu, intel·lectual i social en el que resulta una persona d'alt rendiment acadèmic, fins i tot brillant. Però quan en la vida afectiva un estímul reedita l'experiència de pèrdua, la seva personalitat queda totalment inundada i xuclada per aquest funcionament.

La intensitat amb què usa el sistema defensiu ens fa pensar en la qualitat de la fiblada del dolor del que es defensa perquè la Llum diu que només es pot calmar «si em surto amb la meua costi el que costi» i això vol dir que ella creu tornar a posseir l'objecte d'amor com quan el tenia només per a ella sola.

Totes aquestes reflexions ens varen fer pensar que tot i que en la pacient es veu una estructura de personalitat organitzada com a *borderline*, en la que els mecanismes defensius de negació omnipotent i els d'escissió i projecció es fan evidents, la part neuròtica també la dota d'una considerable capacitat reflexiva que la fa dotada per a l'autoobservació. Però sobretot ens semblava que la pacient expressa sinceres ganes de canviar i de poder fer una

experiència que li obri sortides més esperançades pel seu patiment que les que en aquest moment fa servir. (Hernández, 1990 a i b)

Vàrem prosseguir el tractament i en aquesta línia varen seguir una colla de sessions en les que, per una banda, descrivia la bona marxa de les seves relacions socials amb els amics i la vida acadèmica i, alhora, relatava un rosari de situacions de patiment gelós amb la parella. Sempre es donaven situacions en les que, amagada com una espieta, a l'estil de la mare que els controlava darrera la finestra, acaba descobrint coses inconvenients que li provocaven gelosia i les seves reaccions desestabilitzaven tant el vincle que la relació de parella vivia sota un estat d'amenaça de ruptura permanent. «Ara hem trencat, ara ens parlem de nou» era la melodia de fons. En canvi, la relació transferencial semblava anar com una seda.

El caràcter de les meves intervencions es regeix per la idea de tenir al cap de manera tan fina com sigui possible el moviment transferència-contratransferència per tal d'obtenir informació de l'estat del funcionament psíquic de la pacient, però no pas de fer-ne massa ús.

Jo tractava d'ajudar-la a establir nexes entre les disruptions tempestuoses en la parella i les velles experiències d'abandonament a la infància, així com també la calma que regnava entre nosaltres que, de moment, semblàvem força protegides.

La Llum riu quan li faig notar que a nosaltres no ens passa res, a més gasta molt bon sentit de l'humor, perquè si no està invadida per l'emergència de la gelosia del nucli primitiu de la seva personalitat resulta una persona que pot fer bromes intel·ligents i molt divertides.

Moltes vegades tracto de comunicar el que crec que passa en la relació transferencial dient en veu alta algunes hipòtesis que em formulo respecte com se'n surt de bé aconseguint que les seves parts escindides no es parlin i l'empobriment de les relacions que això li comporta quan ella queda tan incomunicada amb si mateixa.

A vegades simulo diàlegs entre la part infantil que comanda la guerra gelosa i la part més adulta que li fa veure que quan barreja les coses i confon els llocs i els espais de les experiències, acaba sentint que es perd i no pot saber què vol en realitat, com quan es pregunta si realment vol seguir amb el seu xicot o només té interès per retenir-lo.

Això va permetre que poc a poc la Llum pogués identificar més records de la infància amb aquest funcionament de la part infantil que es mostrava amb una força i una virulència irreductibles per tal d'aconseguir el que volia, i que la vàrem designar

com la que *sempre se surt amb la seva*, podent comprendre una mica més els efectes devastadors que té per a ella cada vegada que té èxit.

Ella va aportar tres episodis infantils en els que es feia palès com maniobrava per obtenir l'atenció de la mare costés el que costés, i com això li permetia mantenir les fantasies infantils omnipotents.

De molt petita si la mare estava amb el germanet donant de mamar o jugant, ella cridava sense parar perquè la portes a fer pipí només per apartar a la mare del nen. «Com que no en tenia de pipí ens estàvem juntes llargues estones esperant i així ella no estava amb el germà i es quedava amb mi.»

Relata que fins als quatre anys a la nit no parava de plorar perquè volia dormir amb els pares i que els seus crits es feien tan inaguantables que el pare l'acabava arrossegant lluny de la cambra per tal de no sentir-la —diu que ara amb la perspectiva del temps ella ho pot entendre de sobres— i que la mare l'anava a rescatar i acabaven totes dues a la cambra de bany per no fer soroll fins que ella es calmava.

Recorda que els pares varen parlar de tenir un tercer fill i que, quan els varen preguntar què els semblava, ella va començar a plorar sense parar i a cridar dient que no ho volia i que si el tenien marxaria de casa i es tiraria per la finestra. Ella atribueix a aquest fet que després la mare es va fer una lligadura de trompes.

El sentiment gelós de la pacient s'ha anat configurant com un entramat de notable complexitat que no parla especialment de la ràbia cap el rival, sinó que remet a un sentiment molt punyent per la pèrdua de l'experiència de reciprocitat emocional amb l'objecte que la va colpir molt aviat, —segurament massa aviat, com perquè els seus recursos mentals poguessin fer-hi front— i va quedar escindida, partida pel mig per tal de sobreviure al dolor emocional que aquesta falla en la relació materna li va ocasionar.

El dolor sembla centrat en aquesta pèrdua més que en la ràbia cap a un rival que la desplaça, de manera que ella reforça sobretot els mecanismes defensius que li retornen i reforcen l'omnipotència i els fa servir costi el que costi amb tanta convicció i tenacitat que malauradament ella mateixa confessa que: «sempre em surto amb la meva», que vol dir que aconsegueix seguir recreant la fantasia d'aquell temps en què sentia que la mare només era per a ella.

Fa un temps va decidir que volia posar distància amb la parella perquè no estava segura de si realment volia estar amb ell i li va proposar separar-se provisionalment.

En aquest context, per primera vegada des de l'inici del tractament, a causa meua vaig cancel·lar una sessió i tot i que li vaig oferir fer-la un altre dia no vàrem trobar horaris per poder coincidir.

La sessió següent va començar dient que estava fatal.

Jo estava molt bé i ja em començava a sentir orgullosa de mi, no em menjava les ungles, em contenia més. Podia deixar anar el meu xicot tot i trobar-lo a faltar, però el deixava lliure i jo també m'hi sentia més... però ha passat una cosa, ha passat una cosa...

Explica que el seu xicot ha conegut una noia per internet i li ha dit que han pres cafè i s'han fet algunes magarrufes junts i que ella s'ha sentit molt malament. Diu: «he començat la tècnica d'atacar quan em sento atacada.» Aleshores descriu com vol promoure gelosia i li comunica al xicot que ella també es veu amb un altre.

Trencada en plors explica que, com que ell no s'ho podia creure, va sortir de classe per anar personalment a confirmar-li amb gran arrogància que ella havia dormit amb un altre que era molt millor que ell, i que això va desencadenar una resposta inesperada del xicot que es va iniciar amb plors i dolor fins que varen començar una escena de maltractament amb insults recíprocs i empentes i que la varen portar a terra copejada mentre escoltava paraules denigratòries que li deien «tu ets una *guarra* i mai ningú no et voldrà de veritat perquè només ets una *guarra* i tu ja saps que no vals res, tu sempre m'has estimat més que jo a tu, perquè tu no vals res».

De nou em vaig sentir com una merda, petita i sense valor... hauria fet qualsevol cosa perquè no em deixés, només em sentia *basura*, arrossegada per terra... li deia que ell no m'havia empès que jo m'havia entrebancat, em vaig rebaixar com la merda, tot era igual per tal que no marxés... però em va deixar allà en aquell estat tan deplorable. De nou em vaig tornar a sentir *basura*, en cinc minuts m'havia fet perdre tota l'autoestima una altra vegada. Em tornava a venir el mal aquell que no puc aguantar... Primer ell plorava i jo em vaig encoratjar, després vaig anar a terra i ell es va fer gran i em va matxucar. Vaig quedar anul·lada, sola, petita i perduda, incapaç de fer res.

Refereix que de nou varen tornar les conductes compulsives de trucar sense parar el telèfon i en la mesura que no trobava resposta incrementava el malestar fins al punt que a la nit estava tan inquieta,

insomne i alterada que la mare va haver de fer-li companyia tota la nit perquè pogués calmar-se i descansar.

De bon matí va aconseguir parlar amb la parella i aleshores descobreix que ell ha passat la nit amb l'altra noia i refereix que pensava que es moria:

No ho puc suportar, és un *cutre* perquè ho ha fet per revenja. És un venjatiu i no em puc creure que ho hagi fet, que estigui amb una altra i li pugui dir el mateix que a mi quan dormíem abraçats. No m'ho puc imaginar, sento que el meu cap es trenca, tinc molt mal aquí...

Aleshores perd els estreps del tot i emergeix una conducta molt denigratoria de la seva persona i també una actitud molt violenta i venjativa per tal d'evitar que el xicot torni a estar amb la rival. Va a veure'l i li diu mentides, li diu que no era veritat que ella va estar amb un altre, li suplica, l'embolica per tal de fer-li veure que ell no té interès en l'altra noia més que per venjança i que això no el fa confiable i no para fins que ell li acaba prometent que no veurà més l'altra noia.

La Llum descansa i es queda tranquil·la, diu però que ara no és feliç.

Ara no em serveix de res tot això perquè jo vull que estiguin amb mi per mi mateixa i no perquè forço les situacions. Em fa molta vergonya però no podia suportar la idea que estigués bé amb una altra i que això acabés definitivament la nostra relació, que resultés que la causa de tots els mals només sóc jo i que ell amb una altra noia pogués arribar a estar bé... perquè ell amb allò que sóc gelosa, que tinc problemes i que he d'anar al psicòleg ja ho té tot arreglat no li cal pensar res sobre ell mateix i això em fa molta ràbia...

Li dic que tots hem de pensar en el que fem i jo sé que la vaig deixar sense sessió i li parlo dels efectes de la sessió perduda que potser ha posat en la parella, de manera que ella i jo podem seguir tan amigues i no li fa mal pensar que li he fet la *guarrada* de deixar-la tota sola.

Diu que no, que després del dia de la sessió estava molt bé i que tot això ha passat més tard i que se sent malament perquè pensa que tot el que havia avançat està perdut.

Torno a veure'm com una nena compulsiva de dos anys. La meua amiga diu que tot això sembla la tècnica de waterpolo que consisteix en què quan un està molt cansat es recolza en el cap de l'equip

contrari i l'enfonsa en lloc d'enfonsar-se ell. Jo ja sé que tinc un valor però si ell no em valora no em sento res i em tiraria a la merda perquè em valorés... he tornat enrere, perduda i abraçada al meu osset... sóc un zero, un menys zero, un espai buit. Avui m'ha acompanyat la mare, ella també s'esforça per mi i em sap greu tornar a estar així... sentir-me tan invàlida. Aquest dolor que no puc aguantar... Jo aguanto el dolor físic, sóc soferta... però aquest mal dintre quan imagino que està amb ella em pot... estaria disposada a fer el que fos perquè perdo el control. Em sento un cuc de terra, i estaria disposada a tot perquè no estigui amb ella. La mare s'espanta quan li dic això. Ja sé que tot plegat és una gran rabieta com quan tenia dos anys, però jo vull fer la rabieta perquè jo vull que torni, no, perquè torni no, perquè no sé si vull estar amb ell, el que no vull és que estigui amb ella... sí, sí, ja ho sé com quan feia les rabietes perquè la mare deixés el meu germà... però és que no vull sentir aquest mal.

En la ment de la Llum qui l'abandona esdevé un *guarro* que la deixa i aquesta idea va tenyint les figures representatives de la seva vida afectiva.

L'absència de l'objecte posa de manifest una experiència de falta de reciprocitat i d'injustícia molt gran que li desperta un sentiment de ràbia incontinència que es desplaça a la relació de parella.

Sembla que la Llum diu que d'alguna manera havia elaborat la pèrdua del pit per accedir a la mare com objecte total però que la imatge de la mare amb el germà li ha tornat de manera resignificada la presència de l'objecte parcial.

Ella està disposada a tot per tal de recuperar allò més important que és tenir l'amor de l'objecte només per a ella i no sentir-se culpida pel dolor que li causa saber que l'objecte té vida pròpia.

En termes de Ronald Britton la pacient presentaria el fenomen que ell anomena *il·lusions edípiques* que, quan predominen en l'organització de la personalitat, diu que la relació entre els pares es coneix però que s'eludeix la seva plena significació i que la il·lusió actua com una protecció en front de la realitat psíquica de les fantasies edípiques que, acostumen a ser d'humiliació per l'exposició a un coit de la parella parental triomfalista o bé d'imatges depressives i ruïnoses.

El sistema defensiu del funcionament psicòtic que tracta de mantenir separada la parella parental costi el que costi i negar la seva capacitat generativa funciona com una il·lusió edípica que posa a ratlla l'estat subjacent i no permet la verdadera elaboració de l'Èdip amb el reconeixement de la rivalitat i la renúncia.

Consideracions tècniques

El treball amb la Llum no és fàcil perquè la seva dramatització, com en el waterpolo, busca arrossegar el treball terapèutic i enfonsar el meu cap perquè el d'ella suri amb els seus mecanismes il·lusoris. Com ella mateixa diu, molt sovint aconseguix que tots sucumbeixin al seu joc i acaben lligats de trompes, de peus i mans.

Com ja s'ha assenyalat abans, no entro gaire en el treball directe de la transferència per no estimular regressions. Considero però que el punt és no entrar en el joc per no acabar amb les trompes mentals lligades, que és el que ella en general acaba aconseguint en les seves relacions.

En aquesta línia, es tractaria de fer un treball en el que no deixar-se arrossegar i així poder oferir-me per una experiència correctiva, és a dir per una experiència que li permeti observar què té de bo *no sortir-se amb la seva*.

Per aquesta raó cal evitar en la mesura del possible que les seves amenaces velades no inhibeixin del tot la possibilitat d'interpretar el sistema depressiu amb el que és necessari que pugui connectar per poder elaborar els sentiments ambivalents i també iniciar el procés d'integració.

El propòsit és oferir la possibilitat de realitzar una experiència diferent que permeti el reconeixement i l'ús que la pacient fa de les seves emocions per poder intentar modular-ne la intensitat. De fet es podria dir que en termes de Winnicott (1971) es vol facilitar que emergeixi en la transferència un espai potencial que estimuli el creixement.

La pacient comença a processar molt a poc a poc el camí de poder experimentar el dolor de la renúncia. Es pot observar quan amb llàgrimes de tristor més que de ràbia, alguna vegada diu coses com que: «jo també vull que al matí la mare em faci l'esmorzar com al meu germà i ja m'agradaria que el vespre m'esperessin per sopar només pel gust d'estar amb mi», però ara la Llum sense que la ràbia se l'emporti quan veu els altres tres que sopen junts pot afegir: «és clar, que comprenc que no giraran sempre com jo vull».

Núria Camps i Bellonch

Roger de Llúria, 38, 2º B

08009 Barcelona

Tel. 93 342 42 75.

nuria@nuriacamps.com

Bibliografía

- BION, W. (1990). *Volviendo a pensar*. Buenos Aires: Hormé,1970.
- BRITTON, R. (1997). *El complejo de Edipo hoy. Implicaciones clínicas*. Valencia: Promolibro,1997.
- CARR, R. (1999). *Visiones de fin de siglo*. Madrid: Taurus, 1999.
- FEE, D. (2000). *Pathology and the postmodern. Mental Illness as Discourse and Experience*. London: Sage Publications, 2000.
- FREUD, S. (1923). *El Yo y el ello y otras obras: 1935-25*. Buenos Aires: Amorrortu,1984.
- HERNÁNDEZ, V. (1990a). *Monografies, n° 2. Patologia narcisista i «borderline»*. Barcelona: Fundació Vidal i Barraquer,1991.
- HERNÁNDEZ, V. (1990b): «Algunas reflexiones clínicas a partir de los conceptos de espacio y objeto transicionales y falso “self”» en Sainz,F. (1990). *Monografies, n° 4. D. W. Winnicott (1896-1971). Conferències commemoratives del centenari del seu naixement*. Barcelona: Fundació Vidal i Barraquer, 1997.
- HUNTINGTON, S.P. (1997). *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*. Barcelona: Paidós,1997.
- MELTZER, D. (1990). *La aprehensión de la belleza: el rol del conflicto estético en el desarrollo, la violencia y el arte*. Buenos Aires: Spatia,1990.
- WINNICOTT, D.W. (1971). *Realidad y juego*. Barcelona: Gedisa,1982.